

## HOOFDSTUK V.

---

### WOORDVOORRAAD.

De brede grondlaag van de Afrikaanse woordeschat is die, welke de Nederlanders van de zeventiende eeuw met zich hebben meegevoerd naar hun nieuw vaderland ten Zuiden van de evenaar, die met enkele vormveranderingen aldaar is overgeleverd van ouder op kind en ondanks alle vijandige machten door de eeuwen heen een lever heeft geleid, taai als dat van het bezembos op het Afrikaanse hoogland, dat onder de verdrukking tiert en veld wint op die het uitroeien wil. Ja, veel dat op de drassige Nederlandse bodem gekwijnend heeft en vergaan is, heeft in Afrikaanse aarde vaste wortel geschoten en is er jong en groen gebleven. Toch zijn de littekenen, die getuigen van de botsingen met vreemde elementen, niet uitgebleven, evenmin als de frisse jonge loten, geteeld door de Afrikaanse zon.

In dit hoofdstuk krijgt men in algemene trekken te zien, wat het Afr. behouden heeft dat in 't Ndl. vergaan is, hoe het Afr. de beschikbare woordvoorraad aan zijn eigen behoeften aangepast en waarmee het die aangevuld heeft. Daarmee is het hele verschil in woordvoorraad en woordgebruik tussen de beide talen echter nog niet besproken, want gedurende de twee en drie kwart eeuw van scheiding heeft ook het Ndl. behouden, verloren, veranderd en overgenomen, een zelfstandig leven geleid, een leven dat 't Afr. vreemd is gebleven en dat de in Afrika geliefkoosde uitdrukking dat „Afrikaans Hollands plus Afrikaans is” onhoudbaar doet zijn. Het is b.v. niet alleen onjuist te zeggen dat woorden en uitdrukkingen met 'n uitgesproken betekenis-verschil — als *amper*, *aardig* enz. — of een uitgesproken verschil in gevoelswaarde — als *kop*, dat plat is in Ndl. doch niet in Afr., *ga je gang*, dat beleefd is in Ndl. doch afstotend in Afr. — in die zin evengood tot 't Afr. vokabulair als 't Ndl. behoort, maar er bestaat zelfs geen waarschijnlijkheid dat 't Afr. ze ooit overnemen zal. Evenzo is 't gesteld met honderden gemeenzame woorden en uitdrukkingen — als *leuk*, *snoezig*, *'m smeren*, *ophoepelen* enz. — aangezien de invloedsfeer van het Nederlands in Afrika enkel die is van een literaire vorm, en

zich niet uitstrekt tot die van een veel gesproken omgangstaal. Zolang Ndl. handel en industrie een onbelangrijke rol in de Afr. samenleving spelen, en wat er wèl komt, onderweg een Engelse etikette krijgt, zolang zal Nederland ook moeten verwachten dat 't Afrikaans zijn handels- en bedrijfstermen uit andere bronnen zal blijven putten. Ook die woorden die 't Ndl. in de laatste eeuwen ontleend heeft aan omliggende landen waarmee Zuid-Afrika weinig contact heeft, hebben over 't algemeen weinig kans, ingang te vinden in 't Afr.

De uitdrukking „Afrikaans is Hollands plus Afrikaans” is dan ook van zeer beperkte toepassing en betekent alleen dat 't Afr. tans weer opeist wat het door onnatuurlijke maatschappelijke en politieke toestanden een tijdlang onthouden is geworden. In de lange strijd tegen wilde dieren, barbaren en Europese overweldigers is 't aantal Afrikaners aan wie een intellektuële opleiding vergund was, buiten verhouding klein geweest. Een eeuw lang moesten zij, die dat voorrecht toch nog mochten genieten, zich daarbij van een vreemde taal bedienen. Zo is de Afr. moedertaal iets geworden, dat men wel aan moeders knie leerde en waarvan men zich in de dagelijkse omgang van een egale samenleving bediende, maar waarvan 't aanleren bij 't bereiken van de schoolgaande ouderdom of het volgen van een ander beroep dan landbouw of veeteelt, noodwendig moest ophouden. Tans echter eist 't Afr. volk — wat bij ieder onafhankelijk volk van zelf spreekt — dat, ook bij een intellektuële vorming en bij het volgen van ieder beroep, men tot zijn dienst zal hebben de volle schatkamer van de Dietse moedertaal, zelfs daar waar alle of de meeste Afrikaners door de genoemde wantoestanden in 't verleden onkundig zijn geweest van sommige waardevolle koffers. 't Is dus in deze — en alleen in deze — zin, n.l. dat 't Afr. niet uitsluitend een taal voor landbouwers en onontwikkelden wil zijn, maar aanspraak blijft maken op zijn volle erfrecht, dat de Afr. woordvoorraad beschreven kan worden als „Hollands plus Afrikaans.”

### BETEKENIS-VERSCHIL.

De Nederlander zij op zijn hoede met de volgende woorden, die hetzij door de andere levensomstandigheden, hetzij om andere redenen, in Afrika — dikwels naast de Nederlandse — in een van het Ndl. afwijkende betekenis worden gebruikt:

Zeemanswoorden in algemeen gebruik  
overgegaan:

*afdraend*, (Bijv. Nwd.) afhellend; (Zst. Nwd.) helling naar

beneden; daarnaast:

*opdraend*, (Bijv. Nwd.) ophellend; (Zst. Nwd.) helling naar boven;

*bulsak* (< Ndl. *bultzak*), matras;

*kardoes*, peperhuisje;

*kats*, gesel met touwtjes;

*komers*, deken;

*komhuis*, keuken;

*kooi*, bed;

*noor(d)kaper*, walvis;

*oulap*, muntstuk (penny);

*spens*, *dispens*, provisiekamer.

Bijbelse woorden met speciale betekenis:

*bijwoner*, iemand die onder bepaalde voorwaarden op de grond van een ander woont (vgl. Efeze II vs. 19);

*evangelis*, inboorling-geestelike;

*Krethie en Plethie*, Jan Rap en zijn maat (vgl. I Kon. I vs. 38 vlgg. en 't Du.).

Tijdbepalingen met modale betekenis:

*aans*, *aansies*, (< Ndl. *aanstands*) (1) over enige tijd (2) 't is te vrezen dat;

*altemit*, *altemits*, *altemittertjies*, (1) soms (2) misschien;

*dalk*, *dalkies*, allicht; mogelijk. Tegenover *dadelik*, 't zelfde als in Ndl.;

*net nou (maar)*, (1) heel gauw (2) 't is te vrezen dat;

*straks*, *strakkies*, (1) spoedig (2) kort geleden (3) allicht; mogelijk.

Redenbepaling met modale betekenis:

*darem*, *daam*, toch; niettemin. Tegenover *daarom*, 't zelfde als in 't Ndl.

Verder:

*amper*, niet helemaal (minder sterk dan *bijna*);

*baatjie*, algemeen woord voor jasje, colbert;

*babetjie*, zuigeling (die 'n babbetje draagt);

*bandiet*, een gevangenis-straf ondergaande misdadiger;

*dam*, (ook) vijver; afgedamd water in een rivier;

*diesman*, (< Ndl. *Dietsman*), ieder blanke (kleurlingewoord);

*dood*, (ook) uit (van vuur en licht);

*dotje*, muts; lage hoed;

*drijwer*, (1) degeen, die de zweep hanteert bij 'n kar of wagen,  
 (2) koetsier, (3) chauffeur;  
*droster*, landloper;  
*fles*, slechts gebruikt voor 'n fles van bepaalde vorm of voor  
 een medicijnfles(je); Ndl. *fles* = Afr. *bottel*;  
*gaaf*, (ook) aantrekkelijk; uitstekend;  
*gesels* (< Ndl. *gezellen*), gezellig praten;  
*haar*, rechter; rechts;  
*hot*, linker; links;  
*kaaiman*, soort hagedis;  
*kakkerlak*, nietswaardig persoon;  
*kantien*, kroeg, vooral voor kleurlingen (vgl. de Z. Ndl.  
 betekenis);  
*kapok*, (ook) sneeuw; sneeuwen;  
*klomp*, groep; troep; massa;  
*kneg*, opziener op een „plaas”;  
*die laatste een*, (ook) ieder;  
*lieplapper*, landloper; lui vent;  
*oorlams*, slim, bij de hand;  
*ou*, (ook) term van liefkozing of minachting;  
*paadjie*, (ook) scheiding in 't haar;  
*roep*, (ook) noemen (in deze zin plat in 't Afr.);  
*skoendlapper*, algemene naam voor alle kapelsoorten;  
*teen*, (ook) in vergelijking met, b.v.: *Sij is wit teen hom*;  
*uientjie*, *euentjie*, bolletje van wilde planten;  
*vat*, algemeen woord voor *nemen*, *aannemen* (vgl. Ndl. *moed*  
*vatten*, *bij de hand vatten*);  
*wijs*, (ook) permantig; kwaadaardig.

## ARCHAÏSMEN EN PROVINCIALISMEN.

Van de massa's Nederlandse woorden en uitdrukkingen, die in Nederland in die vorm of betekenis geheel verouderd zijn of slechts in dialecten of in beperkte kringen voortleven, doch in Z.-Afrika nog algemeen in gebruik zijn, noemen wij de volgende:

*aansienlik*, niet lelik;  
*aantrek* en *uittrek*, aan-, uitkleden (onoverg.) (vgl. Du. *an-* en *ausziehen*);  
*akke(r)dis*, hagedis;  
*albaster*, knikker;  
*a(r)rig*, naar; onvriendelijk (tegenovergestelde van Ndl. *aardig*);

*asgat*, scheldnaam voor een kind; minachtend ook voor  
 ouderen;  
*baar*, onbedreven; ongeoeffend; onhandig;  
*bees*, koebeest;  
*beginsel*, begin;  
*biebies*, ongedierte op 't hoofd;  
*bloeisel*, bloesem;  
*bogger*, *bokker*, grof scheldwoord;  
*bok*, is gemeenslachtig. Mann. *bokram*, -*kapater*; Vr. *bokooi*.  
*Booi*, eigennaam onder kleurlingen ('n woord in ouder Ndl.  
 overgenomen uit Eng. *boy*);  
*borstrok*, korset;  
*bos(sie)*, struik, (vgl. Ndl. *braambos*, *doornbos*);  
*bottel*, fles (Fr. *bouteille*);  
*diefte*, diefstal;  
*dogter* en *seun*, algemene woorden voor *meisje* en *jongen*;  
*drijf*, (ook) plaats waar men door een rivier kan gaan;  
*dwars*, niet meegaande; stuurs; onwillig;  
*een*, (1) iemand (2) gebruikt waar tegenwoordig Ndl.  
 'n Zelfstandig Bijv. Nwd. heeft, b.v.: *Dis 'n mooi een*  
 (Ndl. *mooie*); *die eerste ene* (Ndl. *de eerste*);  
*feil*, dweilen;  
*flierrie* (Ndl. *flaers*), slons;  
*flus(sies)*, (1) kort geleden; (2) spoedig;  
*gans (en) gaar*, geheel en al;  
*geval*, bevallen;  
*gons* in *dat dit gons* = zeer hard (vgl. *dat het kraakt*);  
*harslag*, hart, lever en long van een geslacht dier;  
*(h)oorlosie*, ieder uurwerk;  
*iewers*, ergens; en *niewers*, nergens;  
*ijstervark*, egel;  
*jil*, in 't ootje nemen; en *jilletjie*, voor de gekhouderij;  
*jong*, bediende;  
*karmenaadjie*, *kremenaadjie*, karbonade;  
*klapper*, kokosnoot;  
*klavier*, piano;  
*klip*, steen;  
*kommando*, legerafdeling;  
*kop*, hoofd;  
*korrel*, puntje vóór op 't geweer om over te mikken, en  
*korrel neem* (Ww.) mikken;  
*kuier*, een visite maken; logeren;  
*langes* (ook: *langers*), langs;  
*lekker*, aardig, b.v.: 'n *lekker aand*, *nooi* enz.;

*loesing*, pak slaag;  
*luiters, leuters* ( < Ndl. *luikes* of *luiters, Luthers?*), onnozel;  
 onschuldig;  
*maak*, doen;  
*même*, moeder;  
*nakend* (naast *naak*), naakt;  
*nuut* (naast *nuwe*), nieuw;  
*ontstoke*, verstoke;  
*opgenome*, ingenomen;  
*optel*, oprapen;  
*pappellekoors*, voorgewende ziekte ( < ouder Ndl. *papelaer-*  
*die?*)  
*patat* (Mv. *patats, patatas*), een zoetachtige knolgroente;  
*pier*, bedriegen;  
*plaas*, boerderij;  
*ruk(kie)*, poosje;  
*sê* in *Dit sê nie*, het maakt geen verschil, maakt niets uit;  
*sêk, sik* ( < zeg *ik*), met *voert (voort)* gebruikt om honden te  
 verjagen;  
*selwers*, zelf;  
*sens*, zeis;  
*skaars*, nauweliks;  
*skinder, beskinder* (Frekwentatief van Ndl. *schenden?*), laster-  
 praat uitslaan, belasteren;  
*slagijster*, klem;  
*snijer*, kleermaker; *tailleur*;  
*so* in *Ek dink so, sê so*, Ndl. *het*;  
*sommige*, enige;  
*sopie*, dronkje (vooral sterke drank);  
*spaanspek*, meloen;  
*spog* (met), pochen (op)  
*spons*, spon;  
*stadig*, langzaam;  
*standertjie*, (azijn enz.) stelletje;  
*stasie*, station; verblijfplaats van een zendeling;  
*steek* in *een dop steek* = naar binnen slaan; *iemand in die pad*  
*steek* = drijven; *iemand los steek* = slaan, (ook met woor-  
 den);  
*stewel*, hoge schoen (vgl. Du. *Stiefel*);  
*stokkies draai*, (zonder reden heimelik) uit school blijven;  
*storie*, verhaal;  
*tabberd*, japon;  
*uiter*, uiten;  
*vars water*, zoet water;

*verbrands*, uitroep van ongeduld; en *verbrande* (Bijv. Nwd.), scheldwoord;

(*iemand, hom*) *vererre, vererg*, (iemand, zich) boos maken; *vergange*, laatst; verleden;

*vinnig*, vlug;

*vlak* (van water), ondiep;

*vlek* (van vis), opensnijden;

*volstruis, voëlstruis*, struisvogel;

*waterlemoen*, suikermeloen;

*w(e)rentig*, waarachtig.

### GALLICISMEN.

De meeste Franse woorden in 't Afr. komen ook in 't Ndl. voor, b.v. *astrant*, *ab-* of *obsent*, *baketel*, *juistement*, *kanallie* (Ndl. *kanalje*), *kastrol*, *koerasie*, *konsensie*, *kontrei*, *sarsie*, *seur* (Ndl. *sinjeur*), *tammelêtjies* (Ndl. *tabletjes*), enz. enz. Ook de Franse uitgangen, die in 't Afr. voorkomen, zijn alle over Nederland naar Afrika gegaan; v.bb.: *bosska-sie*, *klera-sie*, *stoffa-sie*, *stoff-eer*, *stommi-teit*, enz. enz.

Speciaal Afrikaans zijn echter de woorden:

*bermotseranpeer* (Fr. *bergamote crassane*), 'n soort peer;

*fiets* (< Fr. *vite?*), vlug; in de puntjes gekleed;

*makrol(letjie)* (Fr. *macaron*, Du. *makrone*), 'n soort gebak;

*pawee*(perske) (Fr. *pavie*), 'n soort perzik;

*pompemoer* (Fr. *pomme d'amour*), 'n soort bes. (Het woord komt slechts in dat gedeelte van de Westelike Provincie van de Kaap voor, dat de bakermat der Hugenenoten geweest is. Elders: *appelliefie* (< *appel der liefde*);

*transie*, *trassie*, hermafrodiet (komt misschien van Fr. *transi*);

*kleinneef*, *kleinniggie* (Fr. *petit-neveu*, *petite-nièce*), achterneef, achternicht.

### GERMANISMEN.

De oudste Duitse kolonisten in Zuid-Afrika hebben niet tot het meest verfiijnde deel van de samenleving behoord, zoals blijkt uit de volgende Duitse woorden en uitdrukkingen, die in 't Afr. zijn opgenomen. Soms is het onmogelijk uit te maken, of 't Afr. een woord uit 't Duits dan wel uit een of ander Ndl. dialekt heeft gekregen. Wij geven de Hoogduitse vorm aan, hoewel er reden is te geloven, dat juist 't Nederduits veel invloed heeft gehad.

## Scheld- en vloekwoorden:

*aapskilloeder* (Du. *abschinden*, *Schindluder*); *niksnuts* (Du. *Nichtsnutz*, Ndl. *niksnut*); *swerno(o)t(er)* (Du. *Schwernöter*), in Afr. een veel grover woord dan in Duits; *swijnhond* (Du. *Schweinhund*); *bij mij seks* (Du. *bei meiner Six*); *verflaks* (Du. *verflist*).

## Betreffende bergen:

*hang* (ouder Ndl. *het hangen*, Du. *Hang*), hangende gedeelte; *kop(pie)* (Du. *Kopf*, *Kuppe*), top; heuvel(tje); *krans* (Du. *Krantz*), rotsachtige kruin; *nek* (Du. *Nack*), lager gelegen gedeelte tussen twee toppen.

## Verder:

*blas*, (Du. *bläss*. Ook Overijsels), olijfkleurig (van 't gelaat); *blits* (Zst. Nwd. en Ww.), bliksem(en);

*dan en wan*, nu en dan;

*gevreet* (Du. *Gefriss*), plat woord voor aangezicht;

*hekel*, (-pennetje) (Du. *hükelen*), haken, (haakpen);

*kamas(te)* (Du. *Gamaschen*, Fr. *gamaches*), beenkap(pen);

*laer* (Du. *Lager*), leger; legerplaats;

*oorwaks* (Du. *Ohrwasche*), oorveeg;

*peits* (Du. *Peitsche*; ook dialekties Ndl.), 'n soort zweep; daarbij het Ww. *piets*, met een zweep of lat slaan;

*pomp* (Du. *pumpen*), met de ellebogen stoten (van jongens); met de kop of hoornen stoten (van dieren);

*kort proses maak* (Du. *Kurzen Process machen*), zonder veel woorden te verliezen straffend te werk gaan;

*rappelkops* (Du. *rappelköpfisch*), duizelig;

*uitwiks* (Du. *auswichsen*), 'n pak slaag geven;

*werskaf* (Oostel. Mnl. *werschaf*, Du. *wirtschaften*), 'n drukte maken.

## HOTTENTOTTISMEN.

Behalve in vele Afr. plaatsnamen van Hottentotse herkomst, zoals: *Garies*, *Gamtoos*, *Karoo*, *Koup*, *Kamdebo*, *O'okiep*, *Outeniekwa*, *Sitsikama* enz. enz., komen Hott. woorden vooral voor in de dagelijkse omgangstaal van de Afrikaners die in Klein Namakwaland wonen. Daar hoort men woorden als *tnou*, Afr. *klipplaat*; *tjoera*, Afr. *wit klipkoppie*; *ghorratjie(s)*, gaatjes in de droge rivierbeddingen gemaakt om water te verkrijgen. De volgende woorden worden in ruimer kring gebruikt:

### Uitroepen:

*arrie* (van verwondering); *eina* (van pijn); *ga* (bij stank of afschuw); *gonna* (van teleurstelling); *si*, *sies* (van afkeer — kontaminatie met Mal. mogelijk); *soe* (bij hitte).

### Wilde dieren en insekten:

*geitjie*, 'n reptiel; *ghnoe*, 'n antilope; *gogga*, ieder griezellig insekt; *koedoe*, 'n antilope; *kwagga*, soort wilde ezel; *ourebie*, 'n antilope.

### Bomen en planten:

*ganna-*, *gonna-*, *kanna-* (bossie); *karee* (boom); *koekoemakranka*, 'n uit de grond groeiende siervrucht.

### Verder:

*abba*, 'n kind op de rug dragen;  
*ghoen*, grote knikker;  
*hoeka*, *toeka*, lang geleden;  
*kamma*, *kamta*, *kamtig*, *kamtag*, *kastig*, *kastag*, *kammetjies*, *kammalielies*, *kammakastig*, kwansuis;  
*karos*, velletjie door inboorlingen vóór de schamelheid gedragen; deken van huiden gemaakt;  
*(knop)kierie*, wandelstok (met 'n knop).

## MALEIÏSMEN.

Van de volgende woorden van Maleise, of altans Oosterse, herkomst, komen vele ook in oudere Nederlandse geschriften voor of zijn tans nog in beperkte kring bekend in Nederland:

### Sp i j z e n:

*atjar*, vruchten en groenten op bepaalde wijze met azijn ingemaakt;  
*blatjang*, bepaald soort sterke saus bij vlees gegeten;  
*bobotie*, soort vleesgerecht;  
*borrie*, gele poeder bij de bereiding van rijst gebruikt;  
*sambal*, groente op bepaalde wijs bereid; daarnaast:  
*sambalbroek*, schetsende benaming van de wijde broek der Maleiers;  
*soesatie*, soort vleesgerecht.

### Indiese planten en vruchten:

*froetang*, soort zeer kleine grasaardige vrucht;  
*jamboes*, soort vrucht;

*katjepiering*, soort bloem;  
*lemoen* (plat: *lamoen*), sinaasappel;  
*leekwart*, soort vrucht;  
*nartjie*, mandarijntje;  
*rissie(s)*, Spaanse peper.

#### Andere Indiese artikelen:

*gòien-*, *going(sak)*, zak van een bepaalde stof gemaakt;  
*katel*, ledikant zonder hemel;  
*makou*, soort eend (van Macao);  
*ramkiè*, snarenspeeltuig;  
*sambok*, soort karwats;  
*seroet*, (plat: *saroet*), sigaar;  
*tjalie*, sjaal (van Chaul).

#### Titulatuur:

*boet*, *boeta*, *boetie*, vormen voor *broer* (= ook, vriend), misschien onder Mal. invloed ontstaan;  
*nenna*, baker; min;  
*nonna*, *nonnie*, *nôi*, *nooi*, *nooie*, eerbiedige titel door kleurlingen tegenover blanke dames gebruikt; ieder jong meisje.

#### Verder de woorden:

*alla*, uitroep van verwondering; ook in samenstellingen: *allakragtig*, *allakrintig*, *allamintig*, *allamapstieks* enz.;  
*baing*, *baje*, *baie*, *banje*, *banja*, veel; zeer;  
*haai*, uitroep (waarschijnlijk Mal.)  
*haai-hoei*, drukte;  
*kierang*, *tjierang*, *kurang*, *tjurang*, vals, oneerlik (bij 't spel);  
*laksman*, beul; soort vogel;  
*piekel*, met moeite dragen;  
*piering*, *pierinkie*, schoteltje bij 'n tee- of koffie-kopje behorend;  
*pondok*, inboorlingehut;  
*tjap*, stempel; stempelen.

#### En de weinig gebruikelijke woorden:

*akkerwanie*, welriekend gras dat tussen 't linnengoed gelegd wordt;

*doepa*, 'n tovermiddel;  
*doeriejas*, gebloemd neteldoek;  
*ghoeroe*, reus; hooggeplaatste;  
*kabaai*, kamerjas; nachthemd;  
*kaparring(s)* (plat: *kaparrang(s)*), Maleise houten sandalen;  
*kool*, *kolie* (in de uitdrukking: *bij mij k.*), 'n sterke verzeke-  
 ring;  
*laksel*, vermecelli;  
*moesoek* (door volksetymologie ook: *Moses*), meerdere;  
*paljas*, tovermiddel;  
*pienang*, bepaald vleesgerecht;  
*sammejou*, precies 't zelfde;  
*saranie*, Christen-kleurling;  
*talie*, in *rondom talie draai*, in 't rond draaien;  
*tjoema*, om niemendal;  
*toering*, soort Maleise hoed.

### PORTUGEÏSMEN.

De meeste woorden, die 't Afr. aan 't Portugees heeft ontleend, zijn algemeen bekend geweest in de Oost. Dat blijkt dikwels uit de vorm of betekenis, waarin zij in 't Afr. zijn overgegaan.

Indiese artikelen met Port. namen:

*bredie*, gerecht bestaande uit groente met vlees dooreenge-  
 stoofd;  
*koejawel*, soort vrucht;  
*mielie(s)*, maïs.

Titulatuur:

*aja*, eerbiedige benaming door blanken voor gekleurde vrou-  
 wen ('n Port. woord, waarschijnlijk van Indiese oor-  
 sprong)  
*(ou)ta*, *-tata*, vader (onder kleurlingen); eerbiedige benaming  
 door blanken voor gekleurde mannen.

Verder:

*kapater*, gesneden bok;  
*kapel*, slang, b.v. *koper*, *geel* enz., *kapel*, (ontstaan door 't ver-  
 keerd begripen van Port. *cobra da capello*);  
*kraal*, schutting voor vee; woning van inboorlingen;  
*(oor)krabbetje*, *-krawwetjie*, oorbel;  
*(al)meskie*, (plat: *-maskie*), niettemin;

*moveer*, molesteren, plagen;  
*piekanien(ie)*, klein kind;  
*sambreel*, zonne-, regenscherm;  
*tronk*, gevangenis.

En de weinig gebruikelijke woorden:

*broesa*, duivel;  
*karbà*, grote mandefles;  
*kiepersol*, soort boom die op een zonneschermblijven; (komt in Transvaal voor);  
*laai*, aard; manier;  
*maai*, moeder (bijna uitsluitend gebruikt in de verwensingen: *jou maai, gaat in jou maai*);  
*mandoor*, gekleurde werkopzichter. (Enkel in de Kaap-Provincie bekend);  
*paai*, vader. (Bijna uitsluitend gebruikt in de samenstelling: *paai-boelie*, bieteboelie — *boelie* (Mal.) = witte man);  
*palaber, palawer*, bespreking; konferentie.  
*sambbrero*, grote strooien hoed;  
*tamaai*, zeer groot. (Slechts in de Kaap-Provincie en wel als plat woord gebruikelik);  
*tassal*, ingemaakt vlees;  
*trawal*, moeilijkheid; zwaar werk.

### ANGLICISMEN.

Een opsomming van de ingeburgerde Anglicismen geeft zelfs geen flauw beeld van de Engelse invloeden die 't Afrikaans leven van alle kanten binnenstromen. Het gevaar voor algehele verbastering en ondergang van het Afrikaans komt, veel meer dan bij de tot nog toe onherroepelijk overgenomen Eng. woorden en uitdrukkingen, aan de dag als men let op feiten als deze, dat vele welopgevoede Afrikaners niet in staat zijn, een behoorlijke Hollandse of Afrikaanse brief te schrijven; dat men van de schoolgaande jeugd ook op het platteland zelden zinnen hoort, waar geen Eng. woorden in voorkomen; dat Afrikaanse winkeliers hun rekeningen voor Afrikaanse klanten in 't Engels opmaken; dat Afrikaanse advokaten voor Afrikaanse rechters in 't Engels pleiten en de Afrikaanse getuigenissen in 't Engels laten vertolken; dat Afrikaners in de grote steden dikwels een taal spreken waarvan 't moeilijk is uit te maken of 't Afrikaans dan wel Engels is. Van de hier volgende woorden en uitdrukkingen — die slechts bedoeld zijn als illustratie van enkele stro-

mingen — zijn vele, als gevolg van de geweldige nationale- en taalstrijd van de laatste jaren en 't verbeterde Hollands onderwijs, aan 't veld verliezen aan de overeenkomstige Hollandse.

Engelse sporttermen zijn in 't Afr. een even groot — of nog groter — euvel als in 't Ndl. en hoeven dus niet te worden opgesomd. Daarbij komen nog alle mogelijke termen bij 't kaartspel en 't biljartspel.

### De School:

*bottom, black-board, desk, eksamenpapier, fail, holiday, home-work, inspector, lines, marks of merke, pass, pencil, prinsipaal, rubber, syllabus, test, top, enz. enz.* en de namen van de verschillende leervakken en onderdelen.

### Studentetermen:

*bunk, chase, cram, Degree-day, lecture, loaf, swot enz. enz.*

### Bestuur en openbaar leven:

*circuit, jurie, juts* (Eng. *judge*), *magistraat* (kanton-rechter), *poliesman, suprieme koort* — *caucus, Empaaiier, eleksie, jingo, handicap, Labourite, platform, reces, sergeant-at-arms, speaker, spiets* (speech) — *mayor* enz. enz.

### Handel en handelsartikelen:

*bar, besigheid* (zaak), *boycot, kompetiesie, kosprijs, stoor* (Eng. *store*), *tender, tjeik, wel-af* (Eng. *well-off*) — *astrak* (Eng. *extract*), *bicycle, bokkie* (Eng. *buggy*), *briek* (Eng. *brake*), *carburetter, concertina, cultivator, drawingpins, dressing-case, free-wheel, gear, kondens-melk, motor-bike, motor-kar, oatmeal, porridge, rug, side-board, spider* enz. enz. en duizende handelsmerken, waarvan sommige, zoals *Flag, Ford, Maizena* bezig zijn Gemeen Zelfst. naamwoorden te worden.

### Industrie:

*claim, factory, over-time, relay, shaft, shift, strike, trades-union, enz.*

### Andere produkten van de 19e eeuw:

*aeroplane, — carriage, compartment, conductor, engine, guard, railway-timetable, stasie-meester, ticket-collector, trok* (Eng. *truck*), *van, — 'phone, poskaart, posorder, stemp, — taxi, — specialis, — editeur, tijdgenoot* (van 'n krant) — *chauffeur, garage, — pennie, trippens* (Eng. *threepence*), *sikspens* (Eng. *six pence*), *sieling, half-kroon, — play, stage, pit, circle, Gods, stalls, enz. enz.*

## „Society”:

*brekflis* (Eng. *breakfast*), *supper*, *dinner* — *concert*, *social*, *organ-recital*, *book-tea*, *dans* (bal), *fancy-dress ball*, *garden-party*, *piek-niek*, — *gentleman*, — *call*, enz. enz.

## Kleding:

*blouse*, *bloomers*, *combination*, *dressing-gown*, *dress-suit*, *jersey*, *knickerbockers*, *link*, *pump*, *scarf*, *smoking*, *stick-up*, *stud*, *suspender*, *sweater*, *waterproof* enz. enz.

## Titulatuur:

*Miss*, *Mrs.*, *Mr.*, *uncle*, *auntie*, *cousin*, *Lady*, *Lord*, *Sir*, *Boy* (= gekleurde bediende) enz.

## ’t Gemoedsleven:

*al-right*, *bother* of *bodder*, *bright*, *cheeky*, *enjoy*, *excited*, *excitement*, (ek) *haat* (om dit te doen), *hot-stuff*, *jolly*, (ek) *like* of *lijk* (hom), *mistake*, *nasty*, *nervous*, *nice*, *nuisance*, *particular*, *stuck-up* enz.

## Woordelijke vertalingen:

(De woorden:) *blij* (Eng. *stay*), *wonen*; *ingee* (Eng. *give in*), ’t opgeven; *groeï* (Eng. *grow*), *kweken*; *laaste* (Eng. *last*), *verleden*; *meen* (Eng. *mean*), *betekenen*; *opgelig* (Eng. *lit up*), *verlicht*; *wonder* (Eng. *wonder*), *benieuwd* zijn.

(De uitdrukkingen:) *iemand atsien* (Eng. *see off*), *iemand uitgeleide doen*;

*iemand sij been trek* (Eng. *pull one's leg*), *iemand plagen*;

*'n plek boek* (Eng. *book a seat*), *'n plaats bespreken*;

*die oorlog deursien* (Eng. *see the war through*), *de oorlog tot een gunstig einde helpen bevechten*;

*ekskuus mij* (vir 'n minuut) (Eng. *excuse*), *excuseer mij*;

*dis harde lijne* (Eng. *hard lines*), *'t is onverdiend ongelukkig*;

*iemand oor die kole haal* (Eng. *haul over the coals*), *iemand de les lezen*;

*iemand krediet vir iets gee* (Eng. *give credit for*), *iemand s verdienste erkennen*;

*'n lewe maak* (Eng. *make a living*), *'n bestaan maken*;

*in sij mou lag* (Eng. *laugh up his steeve*), *in zijn vuist lachen*;

*sij gedachte opmaak* (Eng. *make up his mind*), *over iets nadenken en een besluit nemen*;

(De konstruksies:) met *self*:

*Hij was, skaam* enz. *homself* (Eng. *He washes himself, is ashamed of himself*), *Hij wast, schaamt* enz. *zich*.

Met vir:

(1) *Was dit nie vir hom, die ossewa, enz. nie* (Eng. *if it weren't for...*), was hij, de ossewagen enz. er niet geweest;

(2) *vir een walk, holiday enz. gaan* (Eng. *to go for...*), op een wandeling, vakansie enz. gaan;

(3) *hij het daar vir 'n lang tijd, 'n jaar enz. geblij* (Eng. *for a long time, a year enz.*), hij is er een lange tijd, 'n jaar enz. gebleven.

Met staan:

*Iemand 'n drink, kafee, tee enz. staan* (Eng. *stand one something*), iemand op 'n drankje, café, tee trakteren.

Varia:

*chrysanthemum, ivy, mistletoe, watsonia* en andere bloemen — *band*, orkest; *black-wattle*, 'n boomsoort; *boks* (Eng. *box*); *breekwater* (Eng. *break-water*); *donkie*, ezel; *eksplanasie*; *fairplay*; *figure*, postuur; *lady-bird*, 'n insekt; *metter in dit metter nie* (Eng. *it doesn't matter*); *miskiet* (Eng. *mosquito*), mug; *newwie* (Eng. *navvy*); *nokkeldoun* (Eng. *knuckle down*), 'n term bij 't knikkerspel; *ponie*; *record*; *relings* (Eng. *railings*); *resies* (Eng. *aces*); *tjoekie* (< Hindoes *chauki*), gevangenis.

Schertsende volksetymologie:

*The benefit of the doubt*: die binnevet van die boud; *bicycle*: baing-sukkel; *martial law*: Martjie Louw; *nosebag*: neusbek; *orderly*: orreltjie; *Tipperary*: trippel-merrie; *vegetable marrow*: witstippel-merrie enz.

## KAFFERISMEN.

Behalve als plaatsnamen, zoals: *Thaba Bosigo, Thaba 'Ntsjoe, Umgeni, Umtata, Umzimkoeloe* zijn er zeer weinig Kafferwoorden in 't Afr. doorgedrongen. Woorden als: *indaba*, kaffer-raadsvergadering; *inkôs*, baas; *malie*, geld; *pietsoe*, nationale vergadering der Basoetoës, zijn vrij algemeen bekend, doch weinig gebruikelijk onder Europeanen. Een enigszins ruimer gebruiksfeer hebben:

*donga*, een sloot door de spoeling van regenwater ontstaan; *dolos(se)*, voorwerpen, aangewend om te kunnen waarzeggen; bikkels;

*impie*, inboorlinge-leger;

*indoena*, raadgever van 'n Zoeloe-hoofdman;

*kaboè* (mielies), niet gebroken (maïs);

*mamba*, soort slang;

*tollie*, jong osje.

## AFRIKANISMEN.

De volgende groepen mogen enigszins de richtingen illustren, waarin de Afrikaners spraakmakend werkzaam zijn geweest.

## Vogels:

*aasvoël, bleshoender, glaasogie, houtkapper* (specht), *janfis-kaal, jangroentjie, kaffer-, geel-, rooivink, katlagter, Klaas-skaapwagter, kuifkop, langasemvoël, muisvoël, Namakwaduifje, nôiensuil, Rhodesvoël, rooibekkie, sprinkhaanvoël, streepkop-pie, suikerbekkie, tinkinkie, windswael, witborskraai* enz. enz. en klanknabootsend: *bokmakierie, janpierewiet, klapklapper-tjie, kokkewiet, piepapou* enz.

## Dieren:

*bles-, bos-, grijs-, klip-, riet-, spring-, waterbok, duiker, klip-springer, wildebees, — kol-, spring-, vlakhaas, — erdvark, — maanhaarjakhals, — muishond, — rooi- en zwartkat* enz. enz.

## Reptielen:

*bakkop-, geel-, kousband-, lui-, rindhals-, spug-, swart-, waterslang, pofadder, skaapsteker, — brul-, donder-, skurf-padda, plat-anna, — blinde-, kruip-, sandmol, — klipsalaman-der, trapsoetjie(s), verkleurmannetjie, — oorkruiper*, enz. enz.

## Kevers en insekten:

*blinde-vlieg, Hotnotsgod, miskruier, oogpistertjie, naalde-koker, perdebij, platluis, skilpadjie, toktokkie*, enz. enz.

## Vissen:

*Jakopiewer* (< Jakob Evertsz), *geelbek, róman, stomp-neus* enz. enz.

## Bloemen:

*Afrikanertjie, bobejaantjie, broek-en-baatjie, kalkoentjie, kan-delaar, kappie, otterblommetjie, peper-en-sout-blommetjie, púpie, sewejaartjie, snotblommetjie, sterretjie, suurkanol, varkblom* enz. enz.

## Bomen:

*goorappel-, grijsappel-, haak-en-steek-doring-, kameeldo-ring-, koker-, ounôiens-, silwer-, Turksvij-, wa-, wildevij-boom* enz. enz.

## Struiken:

*boetabessiebos, bobejaantou, droog-mij-keel-bessie, fluitjiesriet, hotnotsvij, kafferkoring, kafferskuil, katstert, kiesieblaar, matjiesgoed, melkbossie, renosterbos, slangbossie, suikerbossie, tolbos, wag-'n-beetjebossie enz. enz.*

## Grassoorten:

*steekgras, soetgras, tamboekiegras, boegoekweek, litjiesweek, waterkweek, knikkertjies, steenboksurings, suurpolle, enz, enz,*

## Gekweekte vruchten:

*nuwejaarsappel, Wemmershoeksappel, Japie-van-der-Merweperske, kaalgatperske, hanepootdruwe, oumensepeertjie, nôiensborsie enz. enz.*

## Ziekten:

(Bij mensen): *kalbassies, pompoentjies, witseerkeel enz.*

(Bij dieren): *bloutong, gallamsiekte, nuwe siekte, ooskuskoors, rooiwater enz.*

(Bij planten): *donsluis, wortelsiekte enz.*

## Voortbrengselen van de jongere kultuur:

*aíneem, fotograferen, en aínemer, fotograaf;*

*kruisbande, bretels;*

*rolprent, film;*

*vuurhoutjies (daarnaast: swaweltjies en metjies), lucifers.*

## Verder:

*aapstert, soort sweep;*

*askoek, een in de as gebakken koek; vandaar ook:*

*askoek slaan, een Hottentotse dans;*

*biltong, een dikke reep gedroogd vlees;*

*dopper, minder vleierende naam voor een lid van de Gereformeerde Kerk, die op zijn beurt 'n Hervormde 'n Gatjaponder noemen kan;*

*hakskeen, hiel (< Ndl. hak + scheen?);*

*halfnaaitjie, iemand die half blanke, half kleurling is;*

*kês, dikke melk;*

*ot(jie), varken ('n klanknabootsend woord);*

*oupa en ouma, groot vader en groot moeder (vgl. Ndl. oude vader, oude moeder);*

*oujonkmanskoek, 'n soort „cake”;*

*slamaaier*, Maleier (kontaminatie uit *Islam* + *Maleier*);  
*spruit*, (zij)rivier;  
*struis* (< *strohuis*), kafferhut;  
*suikerbrood*, 'n soort „cake”.

En de etymologies nog duistere woorden:  
*bollemakiesie slaan*, kopjeover duikelen (< Du. *Kobolde* [*mag ich*] *shiessen*?) <sup>1)</sup>  
*ewwa-trewwa*, soort bloem;  
*karkatjie*, zeertje aan 't oog;  
*keil*, hoge hoed;  
*kenta(ng)*, oneerlik bij 't spel; bang om verder te spelen;  
*koggel*, plagen; *koggelmannetjie*, 'n reptiel;  
*maaifoerie*, *maaifoedie*, 'n scheldwoord;  
*manèl*, geklede jas (< *Manilla*?);  
*mebos*, gedroogde abrikozen;  
*oes*, weinig aantrekkelijk of netjes;  
*poenskop*, *koeskop*, 'n koebeest zonder hoorns;  
*raps*, slag;  
*rondawel*, ronde kafferhut;  
*skoppe(l)maai*, schommel;  
*soel*, donkerkleurig;  
*stuitig*, uitgelaten vrolik (< *stuipig*?);  
*tjoek*, soort knikker.

#### Afrikaanse Beeldspraak:

##### Overdrachtelik woordgebruik:

Sij gesels *voren-toe*; dit smaak *soëntoe*, *hiernatoe*; 'n sloot,  
 'n hou, 'n bars slaap, werk enz.; dis perd *honderd*; 'n baing perd.

##### Uitdrukkingen voor iemand is dronken:

*Hij is hoenderkop*, *lekkerlijf*, *hoog in die takke*, *hoog met die gat*; *hij het oor die tou getrap* enz.

##### Uitdrukkingen voor vrijen:

*ergens aanlê*, *draai*, *doring*, *sij akkelpienies goot*, *sij flikkers maak*; *vlerksleep* of *sij lijf kalkoenhaan hou* enz.

<sup>1)</sup> Voor deze gissing, alsmede voor inlichtingen over verscheiden andere woorden in dit hoofdstuk, brengen wij hier gaarne onze dank aan Prof. S. P. E. Boshoff.

Uitdrukkingen voor *Hij kan niets meer uitrich-*  
*ten:*

*sij blus is uit; sij twak (tabak) is nat; sij poep is koud; sij*  
*turf sit.*

Beeldspraak aan de ossewag en of 't ver-  
keerswezen ontleend:

*agterrijer*, getrouwe volgeling;  
*hij skop al agterop*, is niet meer gedwee;  
*die agteros kom ook in die kraal*, ook de langzaamste zal er  
nog wel komen;  
*dwarstrek*, steeds 'n andere weg uit willen; Vandaar ook:  
*dwarstrekker*, dwarsdrijver;  
*dit hot-agter* (ook: *opdraend*) *krij*, het zeer zwaar hebben;  
*jong osse inspan*, braken;  
*hij is 'n orige jukskei*, 'n vijfde wiel aan de wagen;  
*hij trek noustrop*, heeft 't moeilijk;  
*iemand onderdeur spring*, iemand foppen;  
*padlangs hou*, geen omwegen maken;  
*pad gee*, uitwijken;  
*hij is uit die pad uit*, uitgelaten;  
*perdgerus*, *perdfrijs*, dood gerust; geheel gezond;  
*die perd is al doodgerij*, 't is een afgezaagd onderwerp;  
*die rieme neersit*, de loop nemen;  
*sij rieme stijloop*, in moeilijkheid geraten;  
*van die staanplek (staanspoor) af*, van 't begin af;  
*in die spoor trap*, goed oppassen; daarentegen:  
*uit die spoor trap, verkeerd trap*, 'n fout begaan;  
*stadig oor die klippers!* (ook: *briek aandraai!*) wees niet al  
te voortvarend!;  
*touwys*, enigszins ingewijd, (Ndl. *bitwys*);  
*tou opgooi*, de moed opgeven; iets in de steek laten;  
*die voortou neem*, de leiding nemen;  
*vastrap*, alle krachten inspannen;  
*laat vat*, vertrekken; zich uit de voeten maken.

Verder:

*Iemand sij hand in die as slaan*, iemand een meisje afvrijen;  
*Hij is in die bak*, in moeilijkheid;  
*Dis laaste sien van die blikkantien*, daar sal men niets meer  
van merken;  
*Boerematriek*, kerkelijke aanneming (Eng. *matriculation* =  
Akademies toelatingsexamen);

*broekskeur*, moeilijk; ter nauwernood;  
*iemand dop hou*, iemand in de gaten houden;  
*hij is 'n doring*, iemand die veel kan;  
*hij dink die goewerneur sij hond is sij oom*, denkt veel van zich;  
*(ijster)klou in die grond slaan*, hard lopen;  
*jakhals prijs sij eie stert*, eigen lof stinkt;  
*jakhalsdraai*, slimme streek;  
*kaf*, onzin, b.v. *Hij praat kaf*;  
*A. kan gladnie kersvashou hij B. nie*, A. is verreweg de mindere van B.;  
*lawaaewater*, brandewijn;  
*lepel in die dak steek*, ophouden; de moed opgeven;  
*sij maters is dood*, hij is onovertroffen;  
*naelskraap*, ter nauwernood;  
*omgee is hond se kind*, het kan me niet schelen;  
*papbroek*, iemand zonder standvastigheid;  
*jij kan daar nie pjl op trek nie*, men kan er niet op aan;  
*praat van die ding!*, dat mag ik horen!;  
*dit slaan mij dronk*, daar begrijp ik niets van;  
*dit smoor krij*, het zeer moeilijk krijgen;  
*stokflou*, geheel flauw;  
*O, treurigheid op note!*, hoe treurig!;  
*iemand tromp-op ja*, vast tegen (het geweer) aan jagen;  
*ek is nie Vermaak sij kind nie*, ik laat mij niet vermaken;  
*dis be mij vuurmaakplek*, daar kan ik niet bij.

---